Isaac Asimov

EVIDENŢA

Din volumul EU, ROBOTUL (I, Robot)

— Totuşi nici faptul acesta n-a fost concludent – spuse Susan Calvin gânditoare. O, bineînţeles, cu vremea nava şi celelalte vehicule asemănătoare au devenit proprietatea guvernului; saltul hiperspaţial a fost perfecţionat, iar acum avem colonii omeneşti pe planetele celor mai apropiate constelaţii; dar nu asta are importanţă.

Îmi terminasem dejunul şi o priveam prin fumul ţigării.

— Ceea ce are cu adevărat importanţă sunt cele petrecute aici, pe Pământ, în ultimii cincizeci de ani. Când m-am născut eu, tinere, tocmai se sfârşise al doilea război mondial. Din punctul de vedere al istoriei, perioada aceea a fost cam întunecată, dar ea a marcat sfârşitul naţionalismului. Pământul devenise prea strâmt pentru naţiuni, aşa încât ele s-au grupat pe regiuni. Pentru asta a fost nevoie de mult timp. Când m-am născut eu, Statele Unite ale Americii constituiau o naţiune, nu deveniseră încă o parte a Regiunii Nordice. De fapt, numele întreprinderii noastre este tot „Roboţii americani”… Iar transformarea naţiunilor în regiuni – fapt care a adus după sine consolidarea economiei noastre şi prosperitatea acestui veac, care în comparaţie cu cel trecut este un veac de aur – acest fapt îl datorăm tot roboţilor noştri.

— Adică Maşinilor – spusei eu. Creierul despre care mi-aţi vorbit a fost prima dintre Maşini, nu?

— Întocmai, dar nu la Maşini mi-era gândul. Ci mai degrabă la un om. A murit anul trecut – vocea ei se întristă subit. Sau, cel puţin, a făcut aşa încât să moară, atunci, când şi-a dat seama că nu mai era nevoie de el. Stephen Byerley îl chema.

— Da, am bănuit că la el vă referiţi.

— A intrat în viaţa publică în 2032. Pe vremea aceea dumneata erai un băieţandru, aşa că nu-ţi aminteşti probabil

senzaţia pe care a stârnit-o. Campania lui pentru obţinerea postului de primar a fost cea mai ciudată din întreaga istorie…

Francis Quinn era un politician de şcoală nouă. Lată o expresie care, ca de altfel toate de soiul acesta, nu înseamnă de fapt nimic. Majoritatea „şcolilor noi", pe care le-am avut, îşi au corespondentul în viaţa socială a Greciei antice, şi cine ştie dacă posedând o informaţie mai amplă nu le-am descoperi corespondentul chiar în viaţa socială a sumerienilor sau în civilizaţia preistorică a Elveţiei.

Dar, ca să nu mai lungim o introducere care pare plicticoasă şi complicată, ar fi oportun să spunem cât mai degrabă că Francis Quinn nu deţinea posturi oficiale, nici nu făcea intrigi pentru a câştiga voturi, nu ţinea discursuri şi nici nu umplea dinainte urnele.

Şi, deoarece politica ocazionase cele mai ciudate împreunări, Alfred Lanning şedea la celălalt capăt al mesei, cu sprâncenele sale albe şi fioroase acoperindu-i ochii în care impacienţa lui cronică era gata să izbucnească. Nu era deloc mulţumit, fapt pe care dacă l-ar fi ştiut Quinn, ar fi fost în aceeaşi măsură de nemulţumit. Vocea îi era prietenoasă, aşa cum îi cerea profesia.

— Bănuiesc că îl cunoaşteţi pe Stephen Byerley, dr. Lanning.

— Am auzit de el. După cum şi alţii au auzit de el.

— Da, întocmai ca mine. Probabil că la următoarele alegeri veţi vota cu el.

— N-aş putea să vă spun – era greu să te înşeli asupra urmei acide care pătrundea în glas. Eu însă nu prea sunt la curent cu politica şi nici n-am ştiut că şi-a depus candidatura.

— S-ar putea ca el să ne fie primar. Acum nu este decât un simplu avocat, dar cine ştie de unde sare iepurele.

— Da – îl întrerupse Lanning – am mai auzit expresia asta. Dar ce-ar fi să trecem la subiectul nostru?

— Păi tocmai ăsta-i subiectul discuţiei noastre, dr. Lanning. Quinn vorbea, pe un ton foarte blând. Interesul meu este ca Byerley să nu depăşească rangul de consilier municipal şi interesul dumneavoastră este să mă ajutaţi.

— Interesul meu? Ce vorbeşti? Încruntându-se, sprâncenele lui Lanning îi acoperiră cu totul ochii.

— Mă rog, să spunem atunci, interesul firmei „Roboţii americani”. M-am adresat dumneavoastră, care sunteţi director emerit al cercetărilor şi care în această calitate vă bucuraţi de prestigiul unui conducător veteran. Cuvântul dumneavoastră vă permite o mai mare libertate de acţiune chiar atunci când acţiunea nu e tocmai limpede.

Dr. Lanning păstră tăcerea, rumegând în gând cele auzite. Apoi rosti:

— Nu vă înţeleg, d-le Quinn.

— Nici nu mă mir, dr. Lanning. Totuşi lucrurile nu sunt complicate. Îmi daţi voie? Quinn îşi aprinse o ţigară folosind o brichetă de o mare simplitate şi bun gust, în timp ce pe faţa lui osoasă apăru o expresie amuzată. Discutam despre Mr. Byerley – un personaj ciudat şi foarte special. Până acum trei ani nimeni nu auzise de el. Acum toată lumea îl cunoaşte. E un om abil şi puternic, şi, fără nici un dubiu, cel mai bun acuzator public din câţi cunosc. Din nefericire însă nu mi-e prieten…

— Înţeleg – răspunse automat Lanning, privindu-şi unghiile.

— Anul trecut am avut ocazia – continuă Quinn cu voce egală – să fac nişte ample cercetări privindu-l pe Mr. Byerley. Ştiţi, e totdeauna foarte important să cercetezi trecutul unui politician. Dacă aţi şti de câte ori mi-a folosit… Se opri zâmbind ironic, cu ochii la capătul aprins al ţigării. Dar trecutul domnului Byerley este neînsemnat. A dus o viaţă tihnită într-un orăşel de provincie, şi-a făcut educaţia într-un colegiu, s-a însurat cu o femeie care a murit la scurt timp după căsătorie, a avut un accident de automobil după care a trecut multă vreme până să-şi revină, a făcut dreptul, a venit la New York şi a devenit avocat. Francis Quinn dădu încet din cap, apoi adăugă: În schimb prezentul e cât se poate de interesant. Mr. Byerley nu mănâncă niciodată.

Capul lui Lanning se ridică brusc, iar ochii priviră plini de surpriză:

— Poftim?

— Nu mănâncă niciodată. Repetă propoziţiunea apăsând pe fiecare silabă. Voi modifica puţin afirmaţia mea: N-a fost niciodată văzut mâncând sau bând. Niciodată! Vă daţi seama de semnificaţia acestui cuvânt? N-am spus rareori, ci niciodată!

— De necrezut! Puteţi avea încredere în cei care v-au informat?

— Da, am încredere şi nu mi se pare câtuşi de puţin de necrezut. Adaug: N-a fost niciodată văzut bând apă sau băuturi alcoolice şi nici dormind. Acestea sunt fapte; sper suficiente ca să mă fac înţeles.

Lanning se sprijini de spătarul scaunului; urmă o tăcere încordată, după care bătrânul robotician răspunse provocării, clătinând din cap:

— Nu. Dacă pun informaţiile dumitale în legătură cu faptul că mi te adresezi mie, îmi dau seama că există posibilitatea unei singure interpretări – care însă nu e posibilă.

— Dar omul este complet inuman, dr. Lanning.

— Dacă mi-ai spune că este însuşi Satana, purtând o mască, tot ai avea o şansă să te cred.

— Dar eu îţi spun că este un robot, dr. Lanning.

— Iar eu îţi spun că este cea mai absurdă presupunere din câte am auzit vreodată, domnule Quinn.

Urmă din nou o tăcere încordată.

— Totuşi – Quinn trase din ţigară cu un gest studiat – veţi verifica această imposibilitate cu toate mijloacele de care dispune întreprinderea dumneavoastră.

— Sunt încredinţat că nu voi putea face lucrul acesta, domnule Quinn. Nu putem lua în serios sugestia dumitale, ca firma noastră să se amestece în politică.

— Nu aveţi altă ieşire. Aş putea face cunoscute informaţiile de care dispun fără a le verifica. Semnificaţia lor e destul de elocventă.

— Faceţi cum vă place.

— Mie nu-mi place. Aş prefera să fie verificate. Nici dumneavoastră nu v-ar fi pe plac, căci darea în vileag a acestor fapte ar aduce prejudicii firmei dumneavoastră. Bănuiesc că aţi luat cunoştinţă de regulamentul sever împotriva folosirii roboţilor în lumi nelocuite?

— Desigur!

— Şi mai ştiţi că „Roboţii americani” este singura uzină din întreg sistemul solar unde se fabrică roboţi pozitronici, iar dacă Byerley este un robot, e desigur un robot pozitronic. Mai ştiţi de asemenea că roboţii pozitronici nu se vând, ci se închiriază, şi că

firma rămâne posesoarea fiecărui robot, deci că ea este răspunzătoare de el.

— Poate fi uşor dovedit, d-le Quinn, că firma noastră n-a construit niciodată un robot cu caracter umanoid.

— Chiar poate fi dovedit? Aşa fiindcă veni vorba de posibilităţi…

— Da. Poate fi dovedit.

— Chiar dacă există bănuiala de a fi fost făcut pe ascuns, fără să fi fost înregistrat?

— Un creier pozitronic nu poate fi făcut pe ascuns. În procesul lui de fabricaţie intră prea mulţi factori şi el se desfăşoară sub cel mai vigilent control guvernamental.

— Da, dar roboţii se uzează, se strică, se dereglează şi sunt demontaţi.

— Iar creierele pozitronice folosite în continuare sau distruse.

— Aşa se face? Francis Quinn devei uşor sarcastic. Dar dacă, din întâmplare, se înţelege, unul nu a fost distrus şi, tot din întâmplare, există o construcţie umanoidă care nu are nevoie decât de creier?

— Imposibil.

— Iată ce veţi avea de demonstrat opiniei publice şi guvernului; de ce nu vreţi să-mi demonstraţi lucrul acesta mie?

— Dar care ar fi scopul nostru? Întrebă Lanning exasperat. La ce ne-ar folosi. Acordă-ne creditul unui minim de bun simţ.

— Vă rog, domnule. Firma ar fi foarte bucuroasă dacă toate Regiunile ar încuviinţa folosirea roboţilor pozitronici de tip umanoid în lumile nelocuite. Profiturile ar fi enorme. Însă prejudecata opiniei publice împotriva folosirii lor este mult prea puternică. Dar se poate presupune că dumneavoastră vreţi să-i familiarizaţi pe oameni cu astfel de roboţi şi de aceea aţi fabricat un avocat priceput, un primar destoinic, care nu e altceva decât un robot. În fond, nu vindeţi servitori roboţi?

— De-a dreptul fantastic! Şi pe de-a-ntregul ridicol.

— Aşa mi se pare şi mie. Tocmai de aceea, de ce nu demonstraţi? Sau aţi prefera să faceţi demonstraţia în faţa opiniei publice?

Se înserase, totuşi lumina din încăpere nu scăzuse îndeajuns pentru a ascunde roşeaţa de enervare a obrazului lui

Alfred Lanning. Încet, roboticianul apăsă degetul pe un buton şi becurile se aprinseră.

— Atunci – mârâi el – să vedem ce avem de făcut.

Chipul lui Stephen Byerley nu era uşor de descris. Avea patruzeci de ani – atâta îi dădea actul de naştere şi tot atâta înfăţişarea. Era un bărbat sănătos, bine hrănit şi bine dispus, şi totuşi înfăţişarea lui ar fi dat de furcă celor care susţin că vârsta unui om este cea pe care o arată.

Mai ales atunci când râdea, iar acum râdea. Avea un râs sonor şi neîntrerupt, care dispărea treptat, ca apoi să înceapă iar.

Obrazul lui Alfred Lanning se contractă, lăsând să apară o expresie de adâncă şi amară dezaprobare. Schiţă un gest către femeia care stătea lângă el, dar care se mărgini doar la a strânge uşor din buzele ei subţiri şi palide.

Byerley hohoti până ce redeveni aproape normal.

— Zău, dr. Lanning… zău… Eu?… robot?

Lanning răspunse tăios:

— Domnule, presupunerea nu-mi aparţine. Eu aş fi foarte mulţumit să vă consider un membru al societăţii umane. De altfel – având în vedere că întreprinderea noastră nu v-a fabricat – sunt încredinţat că şi sunteţi – cel puţin din punct de vedere legal. Dar, deoarece acuzaţia că aţi fi robot vine din partea unui om cu o situaţie…

— Nu care cumva să-i rostiţi numele, de teamă ca etica dumneavoastră de fier să fie ştirbită; dar hai să presupunem că e vorba de Frank Quinn; continuaţi vă rog.

Lanning, furios de a fi întrerupt, continuă cu şi mai multă răceală:

— A unui om cu o situaţie importantă, al cărui nume nu sunt de acord să devină subiectul unei ghicitori, mă simt obligat de a vă cere concursul pentru a dezminţi acuzarea. Simpla formulare a acestei acuzări şi aducerea ei la cunoştinţă prin mijloacele de propagandă de care dispune această persoană ar însemna o lovitură gravă adusă întreprinderii pe care o reprezint – chiar dacă nu se poate dovedi că afirmaţia este justă. Aţi înţeles?

— Cum să nu, mi-e perfect clar. Acuzarea în sine este ridicolă. Situaţia dumneavoastră însă nu e. Mă iertaţi dacă v-a

supărat râsul meu. Nu de dumneavoastră am râs, ci de acuzaţie. Cu ce v-aş putea fi de folos?

— Nu trebuie să faceţi mare lucru. Doar să luaţi masa într-un restaurant în prezenţa unor martori, să vă lăsaţi fotografiat şi să mâncaţi.

Lanning se lăsă pe spate sprijinindu-se de speteaza scaunului; partea cea mai delicată a întrevederii luase sfârşit. Femeia de lângă el îl privea pe Byerley cu multă atenţie, dar nu interveni în discuţie.

Stephen Byerley îi întâlni privirea, rămase o clipă cu ochii la ea, apoi se întoarse din nou spre robotician. Degetele sale se odihniră pe presse-papier-ul de bronz, singurul obiect care împodobea biroul, apoi spuse liniştit:

— Nu cred că vă pot fi pe plac. Ridică o mână: Un moment, dr. Lanning. Îmi dau seama că toată povestea asta vă repugnă, că aţi fost amestecat fără voia dumneavoastră, că rolul pe care-l aveţi vi se pare nedemn şi chiar ridicol. Recunoaşteţi însă că această poveste mă priveşte mai mult pe mine, aşa că vă rog să fiţi îngăduitor. În primul rând, ce vă împiedică să bănuiţi că Quinn – acest om cu o situaţie atât de importantă – nu v-a indus în eroare, numai ca să vă convingă să faceţi ceea ce faceţi!

— Bine, dar pare neverosimil ca un om onorabil să se compromită într-un chip atât de ridicol, dacă n-ar fi încredinţat că se află pe tărâm sigur.

O licărire ironică apăru în ochii lui Byerley:

— Nu-l cunoaşteţi pe Quinn. E în stare să transforme în tărâm sigur un vârf de stâncă pe care n-ar putea sta nici o capră neagră. Presupun că v-a dat indicaţii în privinţa cercetărilor pe care le solicită?

— Îndeajuns ca să mă convingă că întreprinderea noastră ar avea mult de suferit în cazul în care nu e de acord, în timp ce pentru dumneata ar fi fost uşor să dai o dezminţire.

— Deci dumneata îl crezi când afirmă că eu nu mănânc. Totuşi, dr. Lanning, dumneata eşti un om de ştiinţă. Din punct de vedere logic nimic de zis: n-am fost văzut mâncând, deci nu mănânc. Quod erat demonstrandum. Nu-i aşa?

— Dumneata foloseşti tactica acuzării ca să încurci o situaţie care, altfel, e foarte simplă.

— Dimpotrivă, încerc să limpezesc o situaţie pe care dumneata şi Quinn aţi făcut-o să pară foarte complicată. Vedeţi, eu nici de dormit nu dorm prea mult, şi în orice caz nu dorm niciodată în public. Nu mi-a plăcut niciodată să mănânc de faţă cu alţii – ceea ce, recunosc, este o idiosincrasie neobişnuită, de natură nervoasă, probabil, dar care nu face nimănui nici un rău. Este rândul meu acum, dr. Lanning, să vă expun un caz posibil. Să zicem că avem de-a face cu un politician care vrea cu orice chip să înlăture un candidat şi care, cercetându-i viaţa, dă peste asemenea obiceiuri ciudate. Mai departe, să zicem că acelaşi om politic, pentru a-l desfiinţa pe candidatul sus-pomenit, se adresează întreprinderii dumneavoastră ca şi când ar fi mânat de cele mai bune intenţii. Te aştepţi să-ţi spună: Cutare este un robot pentru că nu mănâncă aproape niciodată cu nimeni şi pentru că nu l-am văzut niciodată adormind în mijlocul unei pledoarii; iar odată în timpul nopţii, când am privit pe furiş prin fereastra lui, stătea şi citea; şi m-am uitat în frigiderul lui în care n-am văzut nimic de mâncare. Dacă ţi-ar spune aşa, l-ai trimite direct la casa de nebuni. Dar dacă îţi spune: „Nu doarme niciodată, nu mănâncă niciodată”, şocul unei asemenea informaţii te orbeşte într-atât, încât nici nu bagi de seamă că afirmaţia lui nu poate fi dovedită. Şi devii la rândul dumitale o unealtă în mâinile lui.

— Domnule, fără a ţine seamă dacă această poveste vi se pare sau nu serioasă – începu Lanning cu o încăpăţânare ameninţătoare – eu insist să luaţi un prânz de faţă cu câţiva oameni.

Din nou Byerley se întoarse către femeia care continua să-l privească, cu faţa lipsită de orice expresie.

— Vă rog să mă iertaţi, dacă am înţeles bine, sunteţi dr. Susan Calvin?

— Da, d-le Byerley.

— Sunteţi psihologul „Roboţilor americani”, nu?

— Robopsiholog.

— Sunt oare roboţii atât de deosebiţi din punct de vedere psihic de oameni?

— Teribil de deosebiţi – şi pe faţa ei apăru un zâmbet de gheaţă. Roboţii sunt eminamente cumsecade.

În colţurile gurii lui Byerley apăru o urmă de ironie.

— E un răspuns la care nu mă aşteptam. Dar iată ce am vrut să spun: de vreme ce dumneata eşti psiho, adică robopsiholog şi femeie, pun rămăşag că voi găsi la dumneata ceva ce nu pot găsi la dr. Lanning.

— Ce?

— Sigur că în sacoşă ai ceva de mâncare.

O uşoară surpriză apăru în ochii obişnuiţi să pară indiferenţi ai lui Susan Calvin. Spuse:

— Mă surprinzi, domnule Byerley.

Şi, deschizând sacoşa, scoase un măr pe care i-l întinse.

Dr. Lanning avu o tresărire, apoi urmări cu un ochi atent traiectoria mărului trecând dintr-o mână într-alta.

Stephen Byerley muşcă calm mărul şi tot calm înghiţi îmbucătura.

— Ai văzut, dr. Lanning?

Zâmbetul doctorului Lanning exprima o vădită uşurare, îmblânzindu-i parcă până şi sprâncenele. Uşurarea nu dăinui decât câteva secunde.

Susan Calvin spuse:

— Eram curioasă să văd dacă-l vei mânca, deşi, în cazul de faţă, asta nu dovedeşte nimic.

Byerley se încruntă:

— Nu?

— Bineînţeles că nu. Este evident, dr. Lanning, că, dacă acest om este un robot umanoid, el va fi o imitaţie perfectă a omului. Este aproape prea uman pentru a fi verosimil. La urma urmei, toată viaţa noastră am văzut şi am observat fiinţe umane; ar fi de neconceput să zămislim ceva care să ne semene cu aproximaţie. N-are voie să fie altfel decât perfect. Observă culoarea pielii, calitatea irisului, oasele mâinii. Dacă este un robot, aş vrea să fi fost făcut la „Roboţii americani”, căci e bine făcut. Şi îţi închipui că cel care s-a priceput să-l finiseze aşa de frumos ar fi neglijat detalii atât de importante şi atât de uşor realizabile prin care robotul să mimeze îngurgitarea şi eliminarea alimentelor sau somnul şi care să funcţioneze numai în cazuri extreme, cum ar fi acum, de pildă, spre a evita situaţii asemănătoare celei prezente. Aşa că un prânz n-ar dovedi nimic.

— Staţi puţin – strigă Lanning – nu sunt chiar aşa de prost cum vă imaginaţi voi. Pe mine nu mă interesează caracterul

uman sau neuman al domnului Byerley. Pe mine nu mă interesează decât să iasă întreprinderea basma curată. Un prânz luat într-un restaurant ar pune capăt întregii poveşti, indiferent de ceea ce ar face Quinn. Dinspre partea mea, detaliile mai subtile n-au decât să rămână în seama avocaţilor şi a robopsihologilor.

— Dar, doctore Lanning – spuse Byerley – uiţi semnificaţia politică a situaţiei. Sunt în aceeaşi măsură de interesat să ies în alegeri, deşi Quinn vrea să mă împiedice. Fiindcă veni vorba, v-aţi dat seama că i-aţi rostit numele. De altfel asta e una din şmecheriile mele, eram sigur că îl veţi da de gol înainte de a pleca.

Lanning se înroşi:

— Ce legătură au alegerile cu asta?

— Publicitatea lucrează în două sensuri, domnule. Dacă Quinn ţine să afirme că sunt un robot şi are îndrăzneala s-o facă, voi avea şi eu îndrăzneala de a intra în jocul lui.

— Vrei să spui că… Lanning era sincer uluit.

— Exact. Am de gând să-l las în pace, să-şi aleagă frânghia, să-i încerce tăria, s-o taie cât de lungă vrea, să-şi facă nodul după gât şi să rânjească. Eu voi face puţinul ce-mi rămâne de făcut.

— Eşti foarte optimist.

Susan Calvin se ridică.

— Să mergem, Alfred. Nu-l vom face să-şi schimbe hotărârea.

— Vezi – zâmbi Byerley – eşti şi psiholog de oameni.

Dar optimismul pe care-l remarcase dr. Lanning scăzuse oarecum când, în aceeaşi seară, Byerley îşi parcase maşina în garaj şi când porni pe aleea care-l duse în faţa casei sale.

Cel ce stătea în fotoliul pe roate ridică capul şi zâmbi când îl văzu intrând. Pe faţa lui Byerley apăru o expresie de afecţiune. Se îndreptă spre fotoliu.

Vocea infirmului era răguşită, gura sa pentru totdeauna strâmbă, iar chipul brăzdat de cicatrice.

— Ai întârziat, Steve.

— Ştiu, John, ştiu. Dar am avut astăzi o neplăcere foarte ciudată şi de o natură foarte specială.

— Da? Nici o expresie nu putea modifica nici faţa peticită, nici vocea hârâită, doar în ochii limpezi apăru o undă de îngrijorare. Ceva ce nu poţi scoate la capăt?

— Nu sunt încă sigur. S-ar putea să am nevoie de ajutorul tău. Doar tu eşti responsabil cu inteligenţa în familia noastră. Vrei să te scot în grădină? E o seară foarte frumoasă.

Două braţe viguroase îl ridicară pe John din fotoliu. Încet, cu un gest duios braţele lui Byerley cuprinseră invalidul pe după umeri şi pe sub picioarele sale chircite. Păşi apoi cu multă grijă, traversă încăperea, trecu prin câteva odăi, coborî panta făcută special pentru fotoliul cu roţi şi ieşi, prin uşa din dos, în grădina împrejmuită cu zid şi grilaj din spatele casei.

— De ce nu mă laşi să merg cu fotoliul meu, Steve? N-are nici un rost.

— Pentru că prefer să te port pe braţe. Ai ceva împotrivă? Ştii prea bine că îţi face tot atâta plăcere să părăseşti din când în când scaunul ăla motorizat, pe cât îmi face mie să nu te văd în el. Cum te simţi azi? Îl depuse pe John cu nemărginită grijă pe iarba răcoroasă.

— Cum să mă simt? Mai bine povesteşte-mi de neplăcerea pe care ai avut-o.

— Campania electorală a lui Quinn se bazează pe afirmaţia că eu aş fi un robot.

Ochii lui John se măriră.

— De unde ştii? Nu e cu putinţă. Nu pot să cred.

— Crede-mă, îţi spun eu să crezi. A trimis pe unul din savanţii cei mai de seamă ai „Roboţilor americani” să stea de vorbă cu mine.

Cu mâna, John smulgea încetişor câte un fir de iarbă.

— Da, da…

Byerley spuse:

— Eu cred că am face bine să-l lăsăm să-şi aleagă ce armă îi place. Am o idee. Ascultă-mă şi spune-mi dacă eşti de părere să facem aşa…

În scena care avu loc în aceeaşi seară în biroul lui Alfred Lanning schimbul de priviri jucă rolul principal. Francis Quinn rămase gânditor, cu ochii la Lanning. Lanning, furios, nu-şi lua ochii de la Susan Calvin care, la rândul ei, îl privea impasibilă pe Francis Quinn.

Quinn sparse, în sfârşit, tăcerea, încercând din greu să pară că nu ia lucrurile prea în serios.

— Vrea să ne arunce sare în ochi.

— Eşti, într-adevăr, hotărât să joci pe cartea asta, domnule Quinn? Întrebă indiferentă dr. Calvin.

— De fapt, mai degrabă voi sunteţi în joc.

— Uite ce – Lanning încercă să-şi ascundă pesimismul sub această izbucnire nervoasă – noi am făcut ceea ce ne-ai cerut. L-am văzut cu ochii noştri mâncând. E ridicol să susţii că este un robot.

— Asta este părerea dumitale? Quinn se adresă lui Susan Calvin: Lanning mi-a spus că ţine de specialitatea dumitale.

Lanning vru să intervină şi rosti ameninţător:

— Ascultă, Susan…

Dar Quinn îl întrerupse cu prefăcută bună voinţă:

— De ce n-o laşi pe ea să vorbească, omule. De jumătate de oră stă aici ca un stâlp de telegraf.

Lanning se simţea ca un animal hăituit. Îşi dădea seama că nu-l desparte decât un pas de schizofrenie. Spuse:

— Foarte bine. Vorbeşte, Susan. Nu te vom întrerupe.

Susan îl privi ironică, apoi îşi fixă ochii ei reci pe Quinn.

— Nu există decât două căi pentru a dovedi că Byerley este un robot. Atâta vreme cât n-ai decât argumentele pe care ni le-ai expus, poţi acuza, dar nu poţi dovedi – şi părerea mea este că Byerley este destul de deştept ca să furnizeze contraargumente. Probabil că dumneata tot aşa gândeşti, altfel n-ai fi venit aici. Cele două metode prin care poţi dovedi sunt una fizică şi cealaltă psihică. Cea fizică constă în demontarea lui sau în folosirea razelor X. Cum procedezi, asta e treaba dumitale. Cea psihică constă în studierea comportamentului său, căci dacă creierul lui Byerley este pozitronic, atunci el trebuie să respecte cele trei legi fundamentale ale roboticii, care sunt totdeauna, fără excepţie, imprimate pe creierul pozitronic. Cunoşti aceste legi, domnule Quinn?

Le enunţă clar, răspicat, reproducând cuvânt cu cuvânt ceea ce era imprimat în litere groase pe prima pagină a Manualului de robotică.

— Am auzit de ele – răspunse nepăsător Quinn.

— Atunci vei înţelege cu uşurinţă – răspunse scurt psihologul. Dacă dl. Byerley încalcă vreuna din aceste legi

înseamnă că nu este un robot. Din nefericire însă această metodă nu lucrează decât într-un singur sens. Căci dacă respectă legile şi se comportă în conformitate cu ele, lucrul acesta nu dovedeşte nimic.

Quinn ridică mirat sprâncenele:

— De ce nu?

— Pentru că, dacă nu le interpretezi ca atare, cele trei legi ale roboticii sunt de fapt principiile de bază ale majorităţii sistemelor etice din lume. După cum se ştie, orice fiinţă umană e firesc să aibă instinct de conservare care, pentru roboţi, constituie conţinutul legii a treia. Tot aşa, orice om „cumsecade”, cu conştiinţă socială şi simţ de răspundere, se va supune autorităţii celor în drept; va asculta de medicii lui, de şefii lui, de guvern, de psihiatri şi de semenii lui; se va supune legilor, va respecta regulamentele, se va conforma obiceiurilor – chiar atunci când acestea îl vor incomoda sau îi vor periclita existenţa. Ceea ce corespunde legii a doua a roboţilor. La fel e de presupus că, orice om „cumsecade” îi va iubi pe ceilalţi, cât şi pe sine însuşi, îşi va ocroti semenii şi îşi va risca viaţa pentru a salva viaţa altuia. Pentru roboţi, aceasta este legea întâi. Cu alte cuvinte, dacă Byerley respectă legile roboticii înseamnă că poate fi un robot sau, pur şi simplu, un om foarte cumsecade.

— Deci – spuse Quinn – dumneata vrei să spui că nu poţi dovedi că este un robot.

— Dar îmi stă în putinţă să dovedesc că nu este un robot.

— Nu asta-i dovada pe care o doresc.

— Nu vă putem pune la dispoziţie decât dovezi posibile. Dumneata singur porţi răspunderea dorinţelor dumitale.

Deodată mintea lui Lanning făcu un salt, iar savantul avu o idee.

— Nu i-a trecut oare nimănui prin cap – mormăi el – că ocupaţia de acuzator public este cam ciudată pentru un robot? Acuzarea oamenilor, condamnarea unora la moarte… prejudicierea lor gravă…

Quinn deveni deodată aspru:

— Nu vă faceţi iluzia că scăpaţi atât de uşor. Faptul că este acuzator public nu-l face uman. Se vede că nu cunoaşteţi bilanţul activităţii sale. Nu ştiţi că se laudă în gura mare de a nu fi acuzat niciodată un nevinovat, că sunt zeci de oameni nejudecaţi pentru că i se pare că probele împotriva lor sunt

nesatisfăcătoare, deşi ar fi putut, fără îndoială, convinge juriul să-i achite? Şi întâmplător, ceea ce spune e adevărat. Obrazul fin al lui Lanning tremură:

— Nu, Quinn, nu. Legile roboticii nu fac nici un fel de diferenţiere între oamenii vinovaţi sau nevinovaţi. Robotul n-are voie să judece dacă unui om i se cuvine sau nu i se cuvine să moară. Nu lui îi revine să decidă. Nu poate face nici un rău omului, indiferent dacă e un mizerabil sau un înger.

Susan Calvin părea obosită:

— Alfred – spuse ea – nu vorbi prostii. Ce se întâmplă dacă un robot dă peste un nebun gata să dea foc unei case în care se află închişi nişte oameni? Va încerca să-l împiedice pe nebun să dea foc.

— Bineînţeles.

— Şi dacă unica posibilitate de a-l împiedica este să-l ucidă?…

Un sunet slab ieşi din gâtlejul lui Lanning. Doar atât.

— Răspunsul este următorul: Robotul va face tot ce-i stă în putinţă să nu-l ucidă. Dacă nebunul moare, robotul va fi supus unui tratament psihoterapeutic. În urma traumatismului provocat de încălcarea primei legi înnebuneşte. De fapt, el acţionează în conformitate cu legea întâi, ridicată însă la o treaptă superioară. Dar faptele sunt fapte: Omul a murit, iar robotul este cel care l-a ucis.

— Crezi că Byerley e nebun? Întrebă Lanning cu tot sarcasmul de care era în stare.

— Nu, dar nici nu a omorât un om cu mâna lui. Nu a făcut decât să expună faptele care pot condamna un anumit individ ca fiind periculos celorlalţi indivizi care la un loc constituie ceea ce numim noi societate. Apără majoritatea, comportându-se în felul acesta conform legii întâi, ridicată la potenţialul ei maxim. Mai departe însă nu merge. Judecătorul este cel care condamnă criminalul la moarte sau la puşcărie, după ce juriul stabileşte dacă este sau nu vinovat. Temnicerul este cel care îl închide, iar călăul cel care îl ucide. Aşa că, dl. Byerley n-a făcut decât să stabilească adevărul, slujind în felul acesta societatea. Şi ştiţi, d-le Quinn, de când ne-aţi vorbit de cazul acesta, am cercetat cu atenţie cariera domnului Byerley. Am descoperit că nu a cerut niciodată juriului să voteze pedeapsa capitală. Am mai descoperit că întotdeauna a militat pentru desfiinţarea pedepsei

cu moartea, şi că a făcut donaţii generoase instituţiilor care se ocupă cu neurofiziologia criminalistică. Pare să fie unul din cei care cred în posibilitatea recuperării individului, mai mult decât în eficacitatea pedepsirii crimei. E un fapt semnificativ.

— Semnificativ? Zâmbi Quinn. Fără îndoială, în sensul că dă o coloratură robotică personajului, nu-i aşa?

— De ce să neg? O comportare ca a sa nu poate fi decât a unui robot sau a unei fiinţe umane foarte drepte şi cumsecade. Numai că în această diferenţiere stă toată dificultatea: nu poţi deosebi un robot de un om cu totul superior.

Quinn se aşeză din nou pe scaun. Vocea îi tremura, într-atât era de impacientat.

— Dr. Lanning, crezi că este posibilă realizarea unui robot umanoid care după înfăţişare să fie replica perfect fidelă a unui om?

Lanning se codi şi se gândi.

— Roboţii americani" au făcut un asemenea robot cu titlu de experienţă – mărturisi el împotriva voinţei sale – bineînţeles, fără a-i monta creierul pozitronic. Folosind ovule omeneşti, sub control hormonal, se poate îmbrăca un schelet făcut din materie plastică poroasă pe bază de silicaţi, în carne şi piele, aparent perfect identică cu a omului. Ochii, părul şi pielea nici nu sunt umanoide, ci cu adevărat omeneşti. Dacă îi montezi un creier pozitronic şi câteva mici instalaţii în interior, pentru înghiţire, eliminare etc, obţii un robot umanoid.

Quinn spuse scurt:

— În cât timp poate fi fabricat?

Lanning se gândi o clipă:

— Dacă ai tot ce-ţi trebuie – creierul, scheletul, ovulul, hormonii respectivi şi instalaţia de raze – în aproximativ două luni.

Politicianul se ridică în picioare.

— Atunci vom vedea cum arată dl. Byerley pe dinăuntru. Pentru „Roboţii americani" operaţia aceasta va însemna o uriaşă reclamă – eu vă dau posibilitatea s-o faceţi.

Când rămaseră singuri, Lanning se întoarse supărat spre Susan Calvin:

— De ce-ai susţinut că…

Ea răspunse iute şi scurt:

— Ce preferi: adevărul sau demisia mea? Nu sunt dispusă să mint de dragul dumitale. „Roboţii americani” sunt în stare să se descurce. Nu fi laş.

— Şi dacă – spuse Lanning – îl deschide pe Byerley şi dinăuntrul lui cad şuruburi şi rezistenţe? Ce se întâmplă atunci?

— Nu-l va deschide – răspunse Calvin cu dispreţ. Byerley e cel puţin tot atât de deştept ca Quinn.

Ştirea se răspândi în oraş o săptămână înainte de numirea lui Byerley. „Se răspândi” este un termen impropriu. Mai bine-zis izbucni, sau explodă. Hohotele de râs nu mai conteneau şi şuvoiul de glume se porni nestăvilit. Dar pe măsură ce, din umbră, mâna lui Quinn strângea treptat şurubul invizibil al tensiunii, râsul deveni forţat, dubiul îşi făcu apariţia şi lumea începu să se îndoiască.

Însăşi adunarea îşi pierdu calmul şi dădu semne de nelinişte de parcă ar fi fost un armăsar nărăvaş. Nu fusese prevăzută nici un fel de dispută. Ar fi fost poate cu putinţă ca numirea lui Byerley să fie făcută cu o săptămână mai devreme. Nici până în prezent nu apăruse un contracandidat. Trebuiau să-l aleagă pe el, dar se iscase această neaşteptată confuzie.

Problema n-ar fi fost atât de gravă dacă omul de rând n-ar fi fost atât de uluit de acuzare, care, în cazul în care ar fi fost întemeiată, tot neverosimilă ar fi părut, iar în cazul în care ar fi fost falsă putea fi interpretată ca o manifestare a unei nebunii senzaţionale.

O zi după ce Byerley fu numit în mod automat, apăru într-un ziar un lung interviu luat doctorului Susan Calvin „specialist în robopsihologie şi pozitronie, cunoscut în lumea întreagă”.

Ce urmă după apariţia interviului poate fi descris pe scurt, folosind o expunere de largă circulaţie: iadul pe pământ.

Fundamentaliştii atâta aşteptau. Ei nu formau un partid politic; ei negau afiliaţia la vreo religie. Ei erau urmaşii celor care pe vremuri, în Era Atomică, când atomul fusese de-abia descoperit, rămăseseră nişte inadaptabili. În prezent, erau propovăduitorii Vieţii Simple, năzuind la o viaţă pe care cei care o trăiseră, aşa cum voiau fundamentaliştii, nu o consideraseră chiar atât de simplă.

Fundamentaliştii nu aveau nevoie de motive în plus ca să deteste roboţii şi creatorii de roboţi; dar un motiv de calibrul acestuia, acuzarea adusă de Quinn şi analiza făcută de dr.

Calvin dădeau o consistenţă doctrinei lor, mărindu-i capacitatea propagandistică.

Uriaşele uzine ale firmei „Roboţii americani” deveniseră ca un stup în care se confecţionau paznici înarmaţi. Întreprinderea se pregătea de război.

În oraş, casa lui Stephen Byerley fusese încercuită de poliţişti.

Bineînţeles că, în aceste condiţii, campania politică îşi pierduse toate atributele; semăna cu o campanie doar în măsura în care umplea golul dintre numire şi alegeri.

Stephen Byerley nu se lăsă intimidat de pipernicitul care se agita în faţa lui. Rămase imperturbabil la vederea militarilor în uniforme care îl urmau. Afară, dincolo de linia pe care stăteau înşiraţi paznicii fioroşi, pândeau reporterii şi fotografii, aşa după cum le e obiceiul. Fusese montată cu multă ingeniozitate o lunetă îndreptată spre intrarea casei modeste a avocatului; o voce amplificată de microfon comenta în stil telegrafic tot ce se putea vedea prin lunetă.

Pipernicitul înaintă. Întinse apoi o foaie mare, împodobită cu litere groase şi ştampile:

— Iată, domnule Byerley, ordinul Curţii prin care sunt autorizat să cercetez dacă în casa dumneavoastră sau dependinţe nu se află cumva ilegal oameni mecanici sau roboţi de orice fel.

Byerley se ridică pe jumătate şi luă hârtia. O privi cu indiferenţă şi, zâmbind, o dădu înapoi:

— În regulă. Vă rog, faceţi-vă treaba. Apoi către menajera care apăruse din camera vecină: D-nă Hoppen, condu-i, te rog, şi ajută-i dacă e nevoie.

Pipernicitul – al cărui nume era Harroway – ezită, roşi, încercă zadarnic să prindă privirea ochilor lui Byerley şi în cele din urmă mormăi către cei doi poliţişti:

— Urmaţi-mă.

Se întoarse după zece minute.

— Gata? Întrebă Byerley cu tonul cuiva în afara problemei şi pe care răspunsul nu-l interesează câtuşi de puţin.

Harroway îşi limpezi glasul, dar când să vorbească scoase un sunet fals, şi, enervat, o luă încă o dată de la capăt.

— Ştiţi, domnule Byerley, am primit instrucţiuni să cercetăm casa cu multă vigilenţă.

— Şi n-aţi cercetat-o?

— Ni s-a spus exact ceea ce trebuie să căutăm.

— Da?

— Pe scurt, domnule Byerley, ca să nu ne ascundem după deget, ni s-a spus să vă cercetăm pe dumneavoastră.

— Pe mine? Spuse avocatul cu zâmbetul pe faţă. Şi cum aveţi de gând să mă cercetaţi?

— Avem cu noi un aparat Penet de raze.

— Deci vreţi să mă fotografiaţi cu raze X? Aveţi autorizaţie?

— Aţi avut-o în mână.

— Pot s-o mai văd o dată?

Harroway, pe a cărui frunte străluceau deja laurii victoriei, îi dădu pentru a doua oară ordinul de percheziţionam. Byerley spuse cu voce egală:

— Citesc ceea ce scrie aici că puteţi cerceta: locuinţa aparţinând lui Stephen Allen Byerley, situată în Wollow Grove, numărul 355, Evanshon, precum şi garajul, şopronul şi alte atenanse care ţin de casă… şi aşa mai departe. În regulă. Dar, domnul meu, nu scrie nimic în legătură cu percheziţionarea interiorului trupului meu. Eu nu sunt o atenansă. Dacă însă credeţi că pot ascunde un robot prin buzunare, aveţi voie să-mi percheziţionaţi hainele.

Harroway ştia perfect cui îi datorează slujba. Şi n-avea de gând să şi-o piardă, chiar în cazul în care n-ar fi fost sigur că va fi promovat, adică înaintat într-un post mai bine remunerat.

Spuse, deci, încercând să pară neînduplecat:

— Uite ce e. Sunt autorizat să percheziţionez mobilele şi tot ce se află în casă. Dumneata te afli în casă, nu-i aşa?

— O observaţie interesantă. Sunt în casă. Dar nu sunt mobilă. Ca cetăţean major şi în deplina posesie a facultăţilor mintale – după cum dovedeşte şi certificatul pe care-l posed de la Centrul de psihiatrie – mă bucur de drepturile prevăzute de Codul Regiunilor. Percheziţia mea internă violează dreptul la viaţa personală. Hârtia aceasta nu-i suficientă.

— Aşa e, dar dacă eşti un robot atunci n-ai dreptul la Viaţă personală.

— Ai dreptate, totuşi hârtia asta n-ajunge. Ea recunoaşte existenţa mea ca fiinţă umană.

— Unde? Harroway i-o smulse din mână.

— Unde spune „locuinţa aparţinând…” etc. Robotul nu posedă nimic. Te rog, anunţă-l pe stăpânul dumitale, domnule Harroway, că, dacă va emite un ordin în care eu nu voi fi implicit considerat o fiinţă omenească, va fi chemat imediat în faţa tribunalului, unde va trebui să dovedească – cu dovezile de care dispune în acest moment – că eu sunt un robot; în caz contrar va trebui să plătească o despăgubire generoasă pentru încercarea de a mă priva pe nedrept de drepturile pe care mi le asigură Codul Regiunilor. Aşa să-i spui, ne-am înţeles?

Harroway se îndreptă spre uşă, apoi se întoarse şi spuse:

— Avocat şiret ce eşti. Ţinea mâna în buzunar. Rămase o clipă pe loc. Apoi plecă, zâmbind în direcţia lunetei, făcu cu mâna reporterilor şi strigă: Mâine vom avea ceva senzaţional pentru voi. Veţi vedea.

Aşezat comod în maşină, sprijinit pe canapeaua din spate, scoase din buzunar un aparat minuscul şi-l privi cu atenţie. Fotografiase pentru prima oară cu raze X. Spera să fi executat corect operaţiunea. Quinn şi Byerley nu se întâlniseră niciodată singuri faţă în faţă. Dar o convorbire prin videofon semăna mult cu o întrevedere. La drept vorbind, nu era aproape nici o diferenţă; poate doar faptul că ştiau că pentru fiecare înfăţişarea celuilalt nu era decât rezultatul în alb şi negru al îmbinării unor celule fotoelectrice.

Quinn fusese cel care chemase. Tot el vorbise cel dintâi, mergând direct la subiect:

— Bănuiesc că e corect să te anunţ, dragul meu Byerley, că mâine voi informa opinia publică că porţi o haină protectoare împotriva radiaţiilor Penet.

— Da? În cazul acesta, probabil că ai şi informat-o. Am impresia că întreprinzătorii reprezentanţi ai presei noastre îmi interceptează de o bună bucată de vreme convorbirile. Nu mai pot comunica cu nimeni, îmi ţin pretutindeni calea. De aceea nici n-am mai ieşit din casă în ultimele săptămâni. Byerley se arătă prietenos şi amator de conversaţie.

Quinn strânse uşor din buze.

— Convorbirea aceasta nu e interceptată. Mi-am asumat anumite riscuri telefonându-ţi.

— Îmi închipui. Nimeni nu ştie că dumneata eşti cel care se ascunde îndărătul acestei campanii. Cel puţin oficial nu ştie nimeni. Dar nici neoficial. N-am nici o grijă. Deci port o haină

protectoare? Îmi închipui că ai ajuns la concluzia asta după ce ai văzut fotografiile prea expuse pe care mi le-a făcut nătărăul acela al dumitale cu aparatul Penet, zilele trecute?

— Îţi dai seama, Byerley, că va fi evident pentru toată lumea că nu îndrăzneşti să te expui unor analize cu raze X?

— Precum şi faptul că dumneata şi acoliţii dumitale aţi încercat să violaţi dreptul meu la Viaţa particulară?

— Cui îi mai pasă de asta?

— S-ar putea să-i pese cuiva. Comportarea dumitale este simbolică pentru campania noastră. Dumneata iei prea puţin în seamă drepturile individuale ale cetăţenilor. Eu le dau o atenţie foarte mare. Nu mă voi supune analizelor cu raze X în virtutea principiului în a cărui slujbă mă pun, anume, că drepturile mele trebuie să fie respectate. Întocmai cum şi eu respect drepturile altora când sunt aleşi.

— Toate astea vor face subiectul unei interesante cuvântări, numai că nimeni nu-ţi va da ascultare. Sună prea măreţ pentru a fi adevărat. Încă ceva – vocea se schimbă brusc – seara trecută nu era acasă toată lumea.

— Ce vrei să spui?

— După cum arată raportul – umblă prin nişte hârtii care se aflau în câmpul cuprins de videofon – lipsea o persoană, un infirm.

— Exact – spuse liniştit Byerley – un infirm. Bătrânul meu profesor, care locuieşte cu mine şi care de două luni e la ţară. A avut nevoie de aer şi odihnă, cum spun doctorii. Îi acorzi permisiunea?

— Profesorul dumitale? Un om de ştiinţă?

— A fost avocat pe vremuri, înainte de a fi invalid. Deţine o autorizaţie guvernamentală pentru cercetări în domeniul biofizicii şl are un laborator propriu, precum şi un catalog în care sunt trecute toate lucrările sale, cu toate parafele cerute de autorităţi. Lucrările lui sunt de importanţă minoră, fără să fie însă nocive, iar pe el, bietul infirm, îl ajută să-şi treacă vremea. Încerc, pe cât îmi este posibil, să-i fiu de folos.

— Observ. Şi ce ştie acest… profesor… despre fabricarea roboţilor?

— Mi-e greu să-i măsor cunoştinţele într-un domeniu în care nu mă pricep.

— Are posibilitatea să-şi procure un creier pozitronic?

— Întreabă-i pe prietenii dumitale de la „Roboţii americani”. Numai ei pot şti.

— Am să fiu scurt, Byerley. Profesorul dumitale infirm este adevăratul Stephen Byerley. Dumneata nu eşti altceva decât un robot făcut de el. Putem dovedi. Când a avut loc accidentul de automobil, el era cel care se afla în maşină, nu dumneata. Trebuie să existe căi de investigare care să dea adevărul în vileag.

— Găseşte-le dacă crezi că există. Mult succes.

— Vom merge şi la ţară, unde se odihneşte aşa-zisul dumitale profesor, să vedem ce se petrece acolo.

— Nici chiar aşa, Quinn – pe faţa lui Byerley apăru un zâmbet luminos. Din nenorocire pentru dumneata, „aşa-zisul” meu profesor e un om bolnav. Acolo unde se află acum s-a dus ca să aibă o linişte completă. Acestea fiind circumstanţele, dreptul său la viaţă personală, ca al oricărui cetăţean major în deplinătatea facultăţilor mintale este cu atât mai întemeiat. Nu vei căpăta autorizaţie să-i violezi domiciliul decât pe baza unui motiv cu adevărat valabil. În orice caz, eu voi fi cel din urmă care să-ţi pună vreo piedică.

Urmă o pauză nu prea lungă, după care Quinn se plecă în faţă, în aşa fel încât chipul său umplu ecranul, iar cutele de pe frunte deveniră vizibile.

— Byerley, de ce te încăpăţânezi să continui? Nu vei putea fi ales.

— Oare?

— Crezi că poţi? Crezi că refuzul dumitale de a dovedi că nu eşti robot, când pentru asta n-ai avea decât să demonstrezi că poţi încălca una din cele trei legi fundamentale, nu ajunge ca să convingă oamenii că eşti robot?

— Deocamdată constat că de unde până mai ieri eram un avocat de-abia cunoscut, azi am devenit unul din cei mai celebri oameni din lume. Te pricepi să faci publicitate.

— Dar eşti un robot.

— Aşa se spune. Dar nu există dovezi.

— Pentru alegători sunt destule.

— Atunci fii pe pace, ai câştigat.

— La revedere – spuse Quinn, pe faţa căruia apăru primul semn al furiei, şi trânti receptorul.

— La revedere – spuse Byerley calm adresându-se ecranului gol.

Byerley aduse „profesorul” acasă cu o săptămână înaintea alegerilor. Vehiculul aerian ateriză într-un cartier puţin populat al oraşului.

— Rămâi aici până după alegeri – îi spuse Byerley. E mai bine să fii în afară de primejdie, în cazul că lucrurile iau o întorsătură nedorită.

Se prea poate ca în vocea gâfâită a lui John să fi apărut o notă de îngrijorare.

— S-ar putea să recurgă la acţiuni violente?

— Aşa ne ameninţă fundamentaliştii, deci cel puţin în teorie s-ar putea. Eu însă nu prea cred. Fundamentaliştii nu reprezintă o forţă reală. Sunt doar factorul care prin acţiunile sale iritante şi continue ar putea declanşa o rebeliune. N-ai să te simţi rău aici, nu-i aşa? Te rog eu. N-aş mai fi eu însumi dacă te-aş şti în pericol.

— Sigur că stau aici. Crezi că lucrurile se vor termina cu bine?

— Sunt convins. N-a fost nimeni acolo unde ai stat până acum?

— Nimeni. Am certitudinea că n-a fost nimeni.

— Şi ai putut lucra?

— Destul de bine. Dinspre partea asta să n-ai grijă.

— Te las. Nu te obosi prea mult şi stai la televizor mâine, John.

Byerley strânse mâna chircită care se odihnea într-a lui.

Pe fruntea lui Lenton toate cutele încremeniseră. Avea funcţia foarte ingrată de a fi impresarul lui Byerley în această campanie, care nu mai semăna câtuşi de puţin cu o campanie, şi în care candidatul nu voia nici să-şi dezvăluie strategia, nici s-o accepte pe cea a impresarului.

— E cu neputinţă! Era una din expresiile lui obişnuite. Devenise unica pe care o folosea: E cu neputinţă, Steve! Îţi spun eu, e cu neputinţă!

Se băgă sub nasul acuzatorului public care răsfoia paginile dactilografiate ale discursului.

— Lasă discursul, Steve. Priveşte, toată mulţimea asta e sub influenţa fundamentaliştilor. Nu te vor asculta. Vor arunca

cu pietre în tine. De ce ţii morţiş să le vorbeşti personal? De ce nu vrei să te filmăm?

— Vrei să fiu ales, nu-i aşa? Întrebă Byerley, zâmbind cu blândeţe.

— Să fii ales! N-ai să fii ales. Încerc cel mult să te fac să scapi cu viaţă, Steve.

— Oh! Nu-s în primejdie.

— Auzi! Nu-i în primejdie? Nu-i în primejdie! Lenton îşi smulgea părul din cap. Chiar ai de gând să ieşi în balcon şi să vorbeşti în faţa acestor cincizeci de mii de nebuni furibunzi – să ieşi în balcon ca un dictator din evul mediu?

Byerley se uită la ceas.

— Peste cinci minute. Cum se eliberează canalele de televiziune.

Răspunsul lui Lenton e de netranscris.

Mulţimea se strânsese pe o suprafaţă delimitată a oraşului. Copacii şi casele păreau că se ridică pe un postament făcut din trupuri omeneşti. Prin intermediul ultraundelor, spectatori de pe întregul glob urmăreau manifestaţia. Alegerile erau locale, totuşi faima lor se întinsese în toată lumea. Byerley, gândindu-se la asta, zâmbi.

Totuşi mulţimea nu te îmbia la râs. Steaguri şi pancarte îl acuzau pe Byerley de a fi robot. Atitudinea ostilă creştea mereu, atmosfera deveni irespirabilă.

De la început, fu evident că discursul nu avea şanse de succes. Vocea oratorului trebuia să se ia la întrecere cu răcnetele celor de faţă şi cu strigătele sacadate ale clicii fundamentaliştilor care, organizaţi în grupuri, împestriţau adunarea. Byerley continuă să vorbească fără să-şi piardă cumpătul.

Înăuntru, Lenton îşi smulgea părul din cap şi aştepta vărsarea de sânge.

Deodată, rândurile din faţă se sparseră. Un cetăţean osos, cu ochii ieşiţi din orbite şi haine prea scurte faţă de lungimea membrelor încerca să ajungă în faţă. În urma lui îşi croi drum cu greu un poliţist, căruia Byerley îi făcu semn cu mâna să plece.

Omul cel deşirat ajunse sub balcon. Cuvintele sale însă nu puteau fi auzite din cauza gloatei. Byerley se plecă peste balustradă:

— Ce spui? Dacă vrei să pui o întrebare îţi răspund. Apoi către unul din paznicii ce-i avea alături: Adu-l sus.

Un fior de încordare trecu prin mulţime. Din câteva părţi, apoi din toate se strigă „linişte”! Şi toţi amuţiră. Omul cel deşirat, roşu la faţă şi gâfâind, stătea în faţa lui Byerley.

Byerley spuse:

— Ai de pus o întrebare?

Slăbănogul îl privi, apoi zise cu vocea spartă:

— Loveşte-mă! Şi cu un gest energic întinse obrazul: Loveşte-mă! Spui că nu eşti un robot. Demonstrează. Nu poţi lovi un om, monstrule!

Se lăsă o tăcere ciudată, ca de moarte.

Apoi se auzi vocea lui Byerley:

— N-am nici un motiv să dau în dumneata.

Slăbănogul izbucni în râs:

— Nu poţi să dai în mine! Nu vei da în mine, pentru că nu eşti o fiinţă omenească. Eşti un monstru! Eşti un om confecţionat!

Stephen Byerley strânse buzele, apoi, sub ochii celor câteva mii de oameni, care erau de faţă, şi celor câtorva milioane care priveau la televizor, îşi pregăti pumnul şi-l trimise în falca celuilalt. Provocatorul fu aruncat peste balustradă, în vreme ce pe faţa lui se citea o adâncă stupoare.

Byerley adăugă:

— Îmi pare rău. Luaţi-l de aici şi să i se dea îngrijirile necesare. Voi sta cu el de vorbă după ce isprăvesc discursul.

Când dr. Calvin întoarse maşina şi dădu să plece din locul care-i fusese rezervat, doar un singur reporter îşi revenise destul în fire ca să alerge după ea şi să-i pună în goană o întrebare.

Susan Calvin strigă înainte de a dispărea:

— E o fiinţă omenească.

Fu de ajuns. Reporterul se năpusti în direcţia opusă. Despre restul discursului putem spune că a fost rostit, dar nu auzit.

Dr. Calvin şi Stephen Byerley se mai întâlniră o dată – o săptămână înainte ca el să depună jurământul şi să-şi ia în primire postul de primar. Era târziu, trecut de miezul nopţii.

Dr. Calvin spuse:

— Nu arăţi obosit.

Nou-alesul primar zâmbi:

— Rezist la nesomn. Nu-i spune lui Quinn.

— Nu-i spun. Dar de vreme ce ai pomenit numele lui, ce spui ce interesantă e povestea pe care a scornit-o. Păcat că ai dezminţit-o. Bănuiesc că o cunoşti?

— În parte.

— E foarte dramatică. Stephen Byerley, un tânăr jurist, era un bun orator, un mare idealist şi avea o oarecare înclinaţie spre biofizică. Te pricepi la robotică, domnule Byerley?

— Numai în ceea ce priveşte aspectul ei legal.

— Acel Stephen Byerley se pricepea. Dar a avut loc un accident. Nevasta lui Byerley a murit; el a avut parte de o nenorocire şi mai mare. Şi-a pierdut picioarele, chipul, vocea şi, în parte, mintea. N-a vrut să-şi facă operaţii estetice. S-a retras din lume, a trebuit să renunţe la cariera de avocat – nu i-au mai rămas decât mâinile şi inteligenţa. Reuşise să obţină creiere pozitronice, chiar din cele complexe, printre care unul posedând rara capacitate de a judeca probleme etice – până în prezent cea mai de seamă din funcţiile pe care le poate săvârşi un robot. Apoi a făcut trupul. L-a învăţat să fie ceea ce fusese el înainte şi nu mai era. Şi i-a dat drumul în lume sub numele Stephen Byerley, bătrânul profesor infirm rămânând în umbra lui şi ascunzându-se de ochii celorlalţi.

— Din nenorocire însă – spuse primarul – am stricat întregul eşafodaj, lovind un om. Jurnalele au spus că verdictul oficial asupra mea, dat de dumneata cu această ocazie, era că sunt om.

— Ai vrea să-mi povesteşti cum s-au aranjat lucrurile? Nu-mi vine să cred că a fost doar o simplă întâmplare.

— Sigur că n-a fost numai întâmplarea. Oamenii mei au început să împrăştie zvonul că eu n-aş fi lovit niciodată un om; că aş fi incapabil să fac aşa ceva; că dacă aş refuza să dau în cineva, fiind provocat, ar însemna că sunt cu siguranţă un robot. Am aranjat să ţin un discurs în faţa unei mulţimi cât mai mari, transmis prin televiziune, şi s-a prins. Cum s-ar zice am recurs la un şiretlic: am eu teoria mea, că un curent de opinie odată format, chiar prin mijloace artificiale, are o forţă agitatorică imensă. Bineînţeles că aşa cum prevăzusem efectele emotive mi-au asigurat victoria în alegeri.

Robopsihologul dădu din cap.

— Văd că ai pătruns în domeniul meu, ca de altfel mai toţi politicienii. Îmi pare însă foarte rău că lucrurile au luat întorsătura asta. Mie îmi plac roboţii. Îmi plac mult mai mult decât oamenii. Dacă ar putea fi creat un robot care să îndeplinească funcţiile unui demnitar, sunt convinsă că ar fi cel mai bun dintre toţi demnitarii. Conform legilor roboticii el nu va putea pricinui nici un rău oamenilor, nu va putea deveni niciodată tiran, corupt, imbecil sau tributar prejudecăţilor. Iar după ce va fi slujit un timp anumit se va retrage singur – deşi e nemuritor – pentru că nu va voi să jignească oamenii, lăsându-i să vadă că cel care-i conduce este un robot. Ar fi un conducător aproape ideal.

— Un singur neajuns: s-ar putea să greşească din cauza limitelor creierului său. Creierul pozitronic nu cuprinde întreaga gamă extrem de complexă a creierului omenesc.

— Ar avea consilieri. Nici chiar creierul omenesc nu-i în stare să guverneze fără ajutor.

Byerley o privi pe Susan Calvin cu deosebit interes:

— De ce zâmbeşti, dr. Calvin?

— Zâmbesc pentru că dl. Quinn nu a bănuit chiar toate posibilităţile.

— Vrei să spui că mai e ceva de adăugat la povestea lui?

— Foarte puţin. Trei luni de zile înainte de alegeri, acel Stephen Byerley, de care vorbea Quinn, a locuit la ţară dintr-un motiv misterios. S-a reîntors în ajunul faimosului dumitale discurs. La urma urmei, ceea ce bătrânul invalid a făcut o dată, putea foarte bine face şi a doua oară, cu atât mai mult cu cât de data aceasta treaba era mult mai uşoară.

— Nu înţeleg prea bine ce vrei să spui.

Dr. Calvin se ridică şi-şi netezi rochia. Se pregătea să plece.

— Vreau să spun că există totuşi o posibilitate ca un robot să lovească un om fără a călca prima lege, dar o posibilitate unică.

— Care?

Dr. Calvin era în dreptul uşii. Spuse liniştit:

— Atunci când omul care primeşte lovitura nu e altceva decât tot un robot.

Surâsul îi lumină faţa:

— La revedere, domnule Byerley. Sper să votez tot cu dumneata şi peste cinci ani, când vei candida pentru postul de Coordonator.

Stephen Byerley îşi limpezi vocea, căci se înecase.

— Trebuie să-ţi răspund că presupunerile dumitale se bazează prea mult pe fantezie.

Uşa se închise în urma ei.

Am privit-o oarecum îngrozit:

— Să fie adevărat?

— Perfect adevărat.

— Marele Byerley nu era decât un simplu robot?

— Nu există nici o şansă să verificăm. Eu cred că da. Dar când s-a hotărât să moară, s-a atomatizat, aşa că nu vom avea niciodată o dovadă legală. Şi apoi, ce importanţă are?

— Cred…

— Eşti robotul prejudecăţilor lipsite de logică împotriva roboţilor. A fost un primar foarte bun; cinci ani mai târziu a devenit Coordonator Regional. Şi când în 2044 regiunile lumii au format Federaţia el a fost ales primul Coordonator al lumii în orice caz la acea dată Maşinile administrau lumea.

— Da, dar…

— Nici un dar! Maşinile sunt roboţi, şi ele administrează lumea. De-abia cinci ani mai târziu am aflat acest adevărPrin 2052, Byerley fusese pentru a doua oară ales Coordonator al lumii…

SFÂRŞIT